

Kokie metai, tokie ir žodžiai

„Karas, klaikotarpis, bairaktaras, rašistai, pasiųsti paskui laivą... Kodėl kalbininkai bruka mums tokius baisius žodžius? Nejaugi nebėra gražių lietuviškų žodžių ir posakių?“ - taip ar panašiai dalis skaitytojų komentavo žiniasklaidos pranešimus apie 2022-ųjų Metų žodžio ir Metų posakio rinkimų rezultatus.

Rita URNĖŽIŪTĖ, Lietuvių kalbos draugijos valdybos sekretorė, Metų žodžio rinkimų komisijos narė

PASAULIOLIETUVIS.LT

Metų žodžio rinkimų kritikai visur panašūs

Visokių vertinimų Metų žodžio rinkimų nugalėtojai sulaukia ir kitose tokius rinkimus rengiančiose šalyse. Pavyzdžiui, pernai žodyno „Oxford English Dictionary“ rengėjams nugalėtoju paskelbus *gobline mode* „goblino režimas“[\[1\]](#), nemažai priekaištauta, kad Metų žodžiu tapo ne žodis, bet dvižodis junginys: rinkot žodį, išrinkot posakį!

Australų žurnalistė Rita Panahi nustebo išgirdusi žodį *strollout* „vangus skiepijimo procesas“ (iš angl. *stroll* „lėtai vaikščioti“ ir *rollout* „diegimas, plėtra“), paskelbtą 2021-ųjų Australijos Metų žodžiu. „Niekas nežino, ką jis reiškia!.. Manau, jei apklausčiau šimtą žmonių, nė vienas tikriausiai nebūtų girdėjęs tokio žodžio. Ko gero, jis suprantamas tik labai mažam kraštutinių kairiųjų būreliui.“[\[2\]](#)

Latvijoje 2021-ųjų Metų žodžiu paskelbus žodį *kvadrātkods* „QR kodas“, o Metų piktžodžiu *sadarbspējīgs* „galiojantis“, būta ir nuostabos (1), ir pašaipų (2), ir spontaniškos kalbinės kūrybos apraiškų (3):

1) Par to “sadarbspējīgo” tiešām ilgi brīnījies, gribētos zināt autoru.

(Tuo *sadarbspējīgs* ilgai stebējais, norēķina sužinoti, kas autorius.)

2) Kāds kvadrātkods?? Ku-kū kods!

(Koks *kvadrātkods*?? Ku kū kodas!)

3) Sadarbspējīga kvadrātgalva!!!

(Galiojanti kvadratgalvē!!!)

Aktyviai komentuojami ir Lenkijoje rengiamų Metų žodžio bei jaunimo Metų žodžio rinkimų rezultatai. Galima tik pritarti žurnalistui, Lenkijos jaunimo Metų žodžio rinkimų komisijos nariui Bartekui Chacińskiui, teigiančiam, kad komentarų, kurių autoriai tvirtina siūlomų žodžių negirdėję ir jų nevartoją, jis laukia ramiai. Juk visi kalbą išmano geriausiai...

Svarbiausia, kad žmonės pastebi Metų žodžio ir Metų posakio rinkimus, kad reiškia savo nuomonę apie žodžius ir posakius. Tai rodo, kad tokie rinkimai pasiekia tikslą – skatina domėtis gyvenimo aktualijomis ir jų atspindžiais kalboje, atkreipia dėmesį į kalbą ir jos pokyčius.

Metų žodžio ir gražiausio žodžio rinkimai vieni kitiems netrukdo

Nenaujas ir nesenstantis dalykas – gražiausio žodžio rinkimai. Dar 2008 m. Valstybinė lietuvių kalbos komisija (VLKK) pirmą kartą paskelbė Gražiausio lietuviško žodžio rinkimus. Pretendentai siūlyti šešiuose naujienų portaluose ir VLKK svetainėje. Gražiausią žodį taip pat rinko Nacionalinio diktanto dalyviai. Pirmųjų Gražiausio žodžio rinkimų nugalėtoju tapo ačiū.

Gražiausio žodžio rinkimų idėja patraukli įvairių kalbos renginių organizatoriams. Juose kviečiami dalyvauti bibliotekų lankytojai, bendruomenių nariai, mokiniai, darželinukai. Tokie rinkimai ypač išpopuliarėjo 2016 m. pradėjus rengti Lietuvių kalbos dienas. Štai 2019 m. Žiežmarių bibliotekos lankytojai gražiausiais žodžiais paskelbti siūlė Lietuva, mama, jūra, ačiū – pastarasis ir nugalėjo[\[3\]](#).

Vilniaus Joachimo Lelevelio inžinerijos gimnazijos 5–6 klasių mokiniai 2021 m. pavasarį ne tik rinko gražiausius lietuvių kalbos žodžius, bet ir juos piešė, kūrė koliažus. Mokinių pasirinkti žodžiai – duona, gintaras, linas, Lietuva, saulė, ugnis, žemė, laimė, laisvė, meilė, myliu, atostogos, ežeras, pavasaris, saulėlydis, rožė, dėmesio, menas, tikslas, moteris, ačiū ir kt.[\[4\]](#)

Panašus kūrybiškumą skatinantis renginys buvo surengtas Eržvilko gimnazijoje[\[5\]](#). Išrinkti ir dailės darbuose pavaizduoti žodžiai Lietuva, kalba, laisvė, meilė, šeima, labas, ačiū, draugystė, svajonė, pragiedruliai.

Marijampolės vaikų lopšelio-darželio „Rasa“ ugdytiniai 2022 m. kovą surengė gražiausio lietuviško žodžio rinkimus ir parodą „Gražiausias lietuviškas žodis“. Vaikai rinko gražiausius lietuviškus žodžius ir juos puošė. Išrinkti žodžiai – Lietuva, gėlė, boružėlė, ačiū, žemė, mama, meilė, ežiukas, saulė.[\[6\]](#)

Originalius lietuviškų žodžių penketuko rinkimus 2022 m. balandį surengė Alytaus profesinio rengimo centro Jaunųjų žurnalistų būrelis nariai. Buvo renkamas gražiausias, švelniausias, keisčiausias, juokingiausias ir sunkiausias žodis. Nugalėtojais tapo šie žodžiai:

mama (gražiausias),

saulytė (švelniausias),

žuvainis (keisčiausias),

kūtvėla (juokingiausias),

gražgarstė (sunkiausias)[7].

Tai įdomūs, patrauklūs, bendruomenę telkiantys ir kūrybiškumą ugdantys renginiai. Peržvelgus žodžius, kurie dažniausiai minimi gražiausio žodžio rinkimuose, matyti, kad daugelis jų įvardija svarbias vertybes (*laimė, laisvė, kalba, šeima, žemė*), teigiamus jausmus ar būsenas (meilė, draugystė, svajonė), brangius asmenis (*mama*), su maloniais išpūdžiais siejamus gamtos objektus ir reiškinius (*saulė, ežeras, gėlė, ežiukas, boružėlė, pragiedruliai, saulėlydis*), būdingus kultūros elementus (duona, gintaras, linas). Visi šie žodžiai turi keletą bendrų bruožų:

- 1) jais pavadinami universalūs, visai kalbos bendruomenei svarbūs dalykai,
- 2) jie nėra susiję su konkrečiai apibrėžtu laikotarpiu,
- 3) jų keliamas emocinis išpūdis – teigiamas.

Galima teigti, kad įvairia forma rengiami gražiausio žodžio rinkimai padeda išryškinti iš kartos į kartą perduodamas kalbos bendruomenės vertybes, kurti teigiamas kalbines nuostatas.

Metų žodžio rinkimų tikslai kitokie. Kaip apibrėžta 2017 m. priimtuose nuostatuose, „renkamas žodis ir posakis, geriausiai atspindintis tų metų visuomenės nuotaikas ir gyvenimo aktualijas, taikliausiai įvardijantis naujus, konkrečiam metui būdingus reiškinius.“

Tad pagrindinis gražiausio žodžio ir Metų žodžio rinkimų skirtumas – ryšys su konkrečiu laikotarpiu. Žodžiai *mama, kalba, Lietuva, saulė, ačiū* buvo ir, tikėkimės, visada bus svarbūs visai lietuvių kalbos bendruomenei. O į žodžius trinkelizacija, gaisras, šimtmetis, kaukė, karas galime žvelgti kaip į tam tikro laikotarpio pėdsaką kalboje: kas tuo metu žmonėms rūpėjo, apie ką jie dažniausiai kalbėjo.

Kiekvieni metai palieka pėdsaką kalboje

Įdomiausias laikas Metų žodžio ir Metų posakio rinkimų organizatoriams – vieno metų pabaiga ir kitų pradžia, kai pasaulyje pradedami skelbti tokių rinkimų rezultatai. Lyginant juos išryškėja ir tai, kas prabėgusiais metais labiausiai rūpėjo

kurios nors šalies žmonėms, ko labiausiai ieškojo kurio nors žodyno skaitytojai, ir tai, kas jaudina viso pasaulio žmones.

Ryškiausias 2020-ųjų pėdsakas kalboje buvo COVID-19 pandemiją ir jos nulemtus reiškinius įvardijantys žodžiai, pavyzdžiui, Vokietijos *Corona-Pandemie* „koronaviruso pandemija“, JAV žodyno „Merriam-Webster“ *pandemic* „pandeminis“, Lenkijos *koronawirus* (išrinktas komisijos) ir *pandemia* (išrinktas visuomenės), Jungtinėje Karalystėje leidžiamo žodyno „Collins Dictionary“ *lockdown* „užsidarymas, izoliacija“, Latvijos *sejauts* „apsauginė kaukė“, Lietuvos *kaukė* (išrinktas komisijos) ir kt.

2021-ųjų kalba atspindėjo naują kovos su pandemija etapą – skiepijamą. Pasak žodyno „Merriam-Webster“ rengėjų, žodžio *vaccine* „vakcina“ paieškų dažnumas 2021 m. palyginti su 2019 m. išaugo 1048 proc. Šis žodis jų ir buvo paskelbtas Metų žodžiu. Oksfordo žodyno (Jungtinė Karalystė) leksikografai 2021-ųjų Metų žodžiu pripažino šnekamojoje kalboje vartojamą trumpinį *vax* „vakcina, vakcinavimas; vakcinuoti“, Lenkijoje Metų žodžiu tapo *szczepienie* „skiepijimas“, Ukrainoje *вакцина* „vakcina“, Lietuvoje *skiepai* / *skiepas* (išrinktas komisijos). Žmonėms rūpėjo ir įvairūs su skiepijimu(si) susiję reiškiniai: *strollout* „vangus skiepijimo procesas (Australija), *prikspijt* „apgailestavimas pasiskiepijus“ (Nyderlandai), *kvadrātkods* „QR kodas“ (Latvija, plg. *galimybių pasas*) ir kt. Visas priemonės, kurių imtasi siekiant atsispirti ketvirtajai pandemijos bangai, tarsi aprėpė Vokiečių kalbos draugijos Metų žodžiu paskelbtas *Wellenbrecher* „bangolaužis“, įvardijantis hidrotechnikos statinį, skirtą apsaugoti krantui nuo bangų, srovių, nešmenų.

Karo aidai 2022-ųjų Metų žodžio ir posakio rinkimuose

2022-aisiais pasaulį sukrėtė vasario 24 d. Rusijos pradėtas karas prieš Ukrainą. Karas ir Ukraina – tai dalykai, apie kuriuos pernai kalbėta daugiausia.

Lenkijos Metų žodžio rinkimų komisija Metų žodžiu paskelbė žodį *wojna* „karas“, antroje vietoje liko *inflacja* „infliacija“, trečioje – *uchodźca / uchodźczyni* „pabėgėlis, -ė“. Internautai pirmą vietą skyrė žodžiui *inflacja*, antrą – žodžiui *wojna* „karas“, trečią – prielinksniniam junginiui *w Ukrainie* „Ukrainoje“.

Balsavime dėl [Čekijos Metų žodžio](#) daugiausia balsų surinko *dezoláti* „apleistieji“. Pandemijos dienomis taip vadinti kaukių ir skiepų priešininkai, o 2022-aisiais – ir protestuotojai prieš griežtą Čekijos vyriausybės laikyseną Rusijos atžvilgiu. Antroje vietoje liko *válka* „karas“.

Žodis *война* „karas“ tapo baltarusių Metų žodžiu (tokius rinkimus nuo 2014 m. rengia Laisvosios Europos radijo Baltarusijos tarnyba). Antroje vietoje – *акупацыя* „okupacija“ ir *акупант* „okupantas“, trečioje – *Україна* „Ukraina“.

Latvijoje Metų žodžiu paskelbtas *okupeklis* „paminklas okupantams“ (iš *okupants* „okupantas“ ir *piemineklis* „paminklas“), susijęs su 2022 m. Rygoje nuverstu paminklu sovietų okupantams, turi ir platesnę reikšmę – „tas, kas garbina sovietų okupacijos laikus“.

Vokiečių kalbos draugija 2022-ųjų Metų žodžiu išrinko kanclerio Olafo Scholzo *Zeitenwende* „laikų posūkis, virsmas“, išstartą kalbant apie Rusijos įsiveržimą į Ukrainą. Antroje vietoje atsidūrė junginys *Krieg um Frieden* „karas dėl taikos“ (plg. Levo Tolstojaus romano „Karas ir taika“ pavadinimą vokiečių kalba *Krieg und Frieden*), trečioje – *Gaspreisbremse* „dujų kainų stabdis“.

Žodis *guerra* „karas“ išrinktas Portugalijos Metų žodžiu.

Žodyno „[Dictionary.com](https://www.dictionary.com)“ rengėjai pastebėjo, kad pernai išaugo žodžių, susijusių su karu, paieškų skaičius: pavyzdžiui, dažnai ieškota žodžių *oligarch* „oligarchas“, *sanction* „sankcija“. Remdamasis paieškų statistika, šis žodynas Metų žodžiu paskelbė *woman* „moteris“. Didžiulį jo paieškų skaičių lėmė diskusijos dėl šio žodžio apibrėžties, taip pat įvykiai, susiję su moterimis, – karalienės Elžbietos II mirtis, moterų protestai Irane, diskusijos dėl translyčių sportininkų ir kt. Į antrą vietą pateko du jausmaženkliai: Ukrainos vėliava ir saulėgrąža. Pasak žodyno rengėjų, šie simboliai buvo aiškiausiai matomas ir paprasčiausias būdas parodyti savo solidarumą su Ukrainos žmonėmis.

Japonijoje Metų hieroglifu išrinktas 戦 (ikusa / tatakau) „konfliktas, mūšis“. Rinkimų organizatorių spaudos pranešime paskelbta, kad tokiam pasirinkimui turėjo įtakos Rusijos pradėtas karas Ukrainoje, taip pat Šiaurės Korėjos raketų apšaudymai, pažeidžiantys Japonijos oro erdvę. Kai kam šis hieroglifas reiškė ir gyventojų kovą su kylančiomis kainomis. Antra vieta atiteko priešingos reikšmės hieroglifui 安 (an / yasui) „taika; nebrangu“.

O štai Rusijoje Valstybinis Puškino rusų kalbos institutas Metų žodžio rinkimų nugalėtoju paskelbė žodį *наследие* „paveldas“. Organizatorių spaudos pranešime postringauta, kad tai šviečiamoji akcija, kurios tikslas esąs iškelti pozityviai skambantį ir visuomenei priimtina žodį, todėl sąmoningai atsiribojama nuo karinės ir politinės tematikos žodžių. Ukrainos paveldą niokojanti šalis sugalvojo pozityviai pakalbėti apie paveldą...

Ukrainiečių žodynas „Myslovo“ Metų posakiu paskelbė Gyvačių salos gynėjo Romano Grybkovo frazę *русский военный корабль, иди на ****, lemiamu

momentu įkvėpusią ukrainiečius priešintis.

Lietuvoje 2022-ųjų Metų žodžio ir posakio rinkimuose taip pat vyravo karo tema. Vasario 21 d. susumavus balsavimo rezultatus paaiškėjo, kad ir internautai, ir komisija išrinko tokį pat žodžių penketuką, tiktai balsuodami surikiavo juos skirtingai.

Metų žodis: internautų balsavimo rezultatai

1. *klaikotarpis*[\[8\]](#) „baisus, klaikus metas“. Žodį savo feisbuko komentare pavartojo Lara Lempertienė, rinkimų organizatoriams pasiūlė Aistė Pangonytė.
2. *rašistai*[\[9\]](#) „Rusijos fašistai“. Šį naujažodį vasario pabaigoje Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynui pateikė Gita Kazlauskaitė.
3. *karas*[\[10\]](#). Žodį pasiūlė Virginijus Gasiliūnas.
4. *bairaktaras*[\[11\]](#) „privačioje Turkijos įmonėje „Baykar“ nuo 2014 m. gaminamas vidutinio nuotolio bepilotis orlaivis (dronas)“. Žodis balsavimo sąraše atsirado komisijai aptariant vadinamuosius ilguosius žodžių ir posakių sąrašus.
5. *orkupantai*[\[12\]](#) „demoralizuoti žiaurūs kareiviai iš okupacinės Rusijos kariuomenės“. Žodį pirmoji pavartojo Aldona Kruševičiūtė.

Metų žodis: komisijos balsavimo rezultatai

1. *karas*
2. *rašistai*
3. *bairaktaras*
4. *klaikotarpis*
5. *orkupantai*

Internautų ir komisijos išrinktuose Metų posakio penketukuose sutapo trys posakiai, du iš jų pateko į pirmąsias vietas.

Metų posakis: internautų balsavimo rezultatai

Pasiųsti laivo kryptimi / paskui laivą (iš posakio „russkij korabl’, idi na***“ atsiradusi frazė)[\[13\]](#). Posakį pasiūlė Rita Urnėžiūtė.

1. *Слава Україні! / Šlovė Ukrainai!* (2022 m. visuotinai paplitęs šūkis)[\[14\]](#). Posakį pasiūlė Virginijus Gasiliūnas.

2. *Ir tai, kad jūs šiuo metu galite man švilpti, irgi yra iškovotos Laisvės dalis* (apie demokratiją Lietuvoje)[15]. Posakį pasiūlė Virginijus Gasiliūnas.
3. *Sofos ekspertai* (kas dalija patarimus, patys nieko neveikdami)[16]. Posakis buvo pavartotas Domo Boguševičiaus komentare portale www.lrt.lt.
4. *Dviejų greičių Lietuva* (apie skirtingą gyventojų pajamų lygį)[17]. Posakis buvo pavartotas Arūno Vizicko komentare portale www.lrytas.lt.

Metų posakis: komisijos balsavimo rezultatai

Слава Україні! / Šlovė Ukrainai!

1. *Pasiųsti laivo kryptimi / paskui laivą.*
2. *Jei gali nupirkti bairaktarą tuoj, niekad nesakyk: rytoj* (apie bairaktaro pirkimo akciją)[18]. Posakį sukūrė Aldona Kruševičiūtė.
3. *Mokame mes, lietuviai, mėtyti apvalius daiktus* (apie Lietuvos disko metikų pergales)[19]. Posakį pavartojo Virgilijus Alekna, komentuodamas Lietuvos disko metikų rezultatus pasaulio čempionate.
4. *Sofos ekspertai.*

Į balsavimo dešimtukus buvo patekę ir daugiau žodžių bei posakių, susijusių su karu ar jo padariniais: *putlaižiavimas* „pataikavimas Putinui“, *elektra* (ekonominė ir politinė 2022 m. aktualija), *Visi keliai veda į Hagą* (apie Putino ir jo režimo perspektyvas), *sulaukti „Gulbių ežero“* (sulaukti Putino mirties arba jo režimo pabaigos).

Sunkaus meto sunkūs ir žodžiai. Pernai birželio 3-iają, 100-ąją karo dieną, Ukrainos prezidentas Volodymyras Zelenskis kreipėsi į savo šalies žmones ir pasaulį ne apžvelgdamas padėtį fronte, bet prabildamas apie žodžius – šimtą žodžių, atspindinčių, ką ukrainiečiai patyrė per tas dienas[20]. Tarp tų šimto karo žodžių yra ir skaudžių, siaubą keliančių, ir teikiančių vilties. Kaip reikėtų, kad 2023-ųjų pėdsaku pasaulyje ir jo kalbose taptų *pergalė, taika, laisvė, džiaugsmas, atokvėpis*. Dėl šių dalykų kovoja Ukraina ir negalima palikti jos vienos toje kovoje.

Nuotraukos iš Portugalijos Metų žodžio rinkimų svetainės <https://www.palavradoano.pt/> ir Vokiečių kalbos draugijos svetainės <https://gfds.de/wort-des-jahres-2022/>

Straipsnių ciklas „Lietuvių kalbos naujovės ir įdomybės“. Straipsnį rėmė

Valstybinė lietuvių kalbos komisija.

Jei norėtumėte publikuoti visą straipsnį ar jo dalį, prašom nurodyti informacijos šaltinį ir autorius.

[1] Daryti ką nors *goblino režimu* – tai elgtis savanaudiškai, aplaidžiai, tingiai, nerūpestingai, godžiai, nepaisant visuomenėje nusistovėjusių normų ir dėl to neatsiprašinėjant.

[2]

<https://www.theaustralian.com.au/commentary/confusion-over-strollout-being-named-word-of-the-year-no-one-knows-what-it-means/video/fde344fa4b12ffe1a5607fa482b1e215>

[3] Arina Keturkaitė. Lietuvių kalbos savaitė, gražiausio žodžio rinkimai, knyga ir susitikimai su rašytojomis, – 2019-03-15, <https://regionas.kvb.lt/2019/03/lietuviu-kalbos-savaite-graziausio-zodzio-rinkimai-knyga-ir-susitikimai-su-rasytojomis>

[4] Irena Astra Burokienė. Jolanta Borisovienė. Gražiausias lietuviškas žodis, 2021-03-09,

https://lelevelio.lt/lt/graziausias_lietuviskas_zodis.html

[5] Ilona Barauskienė, Virginija Augaitienė. 10 gražiausių lietuviškų žodžių, 2021-03-13, <https://erzvilkas.lt/10-graziausiu-lietuvisku-zodziu/>

[6] <https://www.ldrasa.lt/kurybiniu-darbu-paroda-graziausias-lietuviskas-zodis/>

[7] Lietuviškų žodžių penketuko rinkimai, 2022-04-15, <https://www.aprc.lt/naujienos/lietuvisku-zodziu-penketuko-rinkimai/>

[8]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodzio-ir-metu-posakio-rinkimai-klaikotarpis/278637/>

[9]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodzio-ir-metu-posakio-rinkimai-rasistai/278718/>

[10]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-karas/280002/>

[11]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-bairaktaras/279785/>

[12]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-orkupantai/278974/>

[13]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-pasiusti-laivo-kryptimi-paskui-laiva/280755/>

[14]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-slava-ukrani-slove-ukrainai/280837/>

[15]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-ir-tai-kad-jus-siuo-metu-galite-man-svilpti-irgi-yra-iskovotos-laisves-dalis/280979/>

[16]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-sofos-ekspertai/279565/>

[17]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-dvieju-greiciu-lietuva/280419/>

[18]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-jei-gali-nupirkti-bairaktara-tuoj/280000/>

[19]<https://www.alfa.lt/aktualijos/lietuva/metu-zodis-ir-metu-posakis-mokame-mes-lietuviai-metyti-apvalius-daiktus/281081/>

[20]<https://www.president.gov.ua/en/news/mir-peremoga-ukrayina-tri-slova-zadlya-yakih-mi-boremosya-pr-75585>